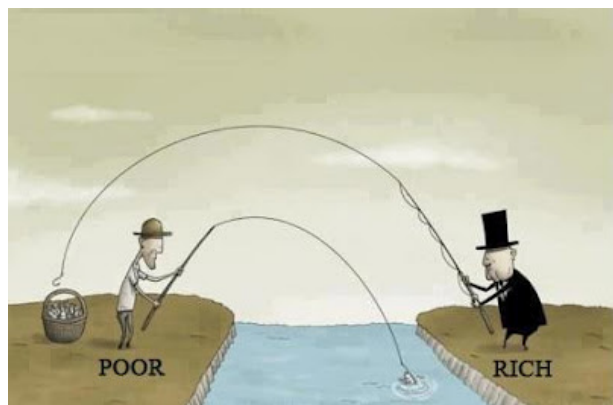

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ: ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ... ΑΠΟΑΝΑΠΤΥΞΗ (του Παντελή Κάλλια)

Ο νομπελίστας οικονομολόγος Robert Lucas, θιασώτης της Νεοφιλελεύθερης σχολής σκέψης του Σικάγο, και συνεχιστής του έργου του Μίλτον Φρίντμαν, ανέφερε ότι «...από τη στιγμή που κάποιος αρχίζει να σκέπτεται γύρω από το φαινόμενο της οικονομικής μεγέθυνσης, είναι πολύ δύσκολο να σκεφτεί οτιδήποτε άλλο»[1]. Την ανωτέρω έκφραση θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε ως την αποδοχή της εθιστικής τροπής που λαμβάνει η διαδικασία μεγέθυνσης της οικονομίας.

Η κυρίαρχη οικονομική σκέψη έχει αναγάγει το φαινόμενο της μεγέθυνσης και ανάπτυξης της οικονομίας σε μια θρησκοληπτική διαδικασία η οποία απορρίπτει κάθε άλλη προοπτική. Μάλιστα, ο καθηγητής θεολογίας του Harvard, Harvey Cox αναφέρει στο άρθρο του "The Market as God"[2] ότι η άκριτη πίστη στην οικονομία της αγοράς αποτελεί ένα *déjà vu* για τον ίδιο, καθώς δημιουργούνται γι αυτόν θύμισες από τη «Γένεση», την «Επιστολή προς Ρωμαίους» και από την «Πόλη του Θεού» του Αγίου Αυγουστίνου.

Τα ερωτήματα που δημιουργούνται γίνονται ακόμα πιο έντονα από τη στιγμή που έχει γίνει ποικιλοτρόπως γνωστό ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν συμβαδίζει με τη διανομή του εισοδήματος και την ευημερία.

Στο πρόσφατο βιβλίο, που έλαβε ευρείας αποδοχής, «Το Κεφάλαιο τον 21ο Αιώνα»[3] ο Τομά Πικετί ερευνά τις ανισότητες από τον 17ο αιώνα μέχρι και σήμερα διεξάγοντας ένα κύριο συμπέρασμα:

οι ανισότητες μεταξύ πλούσιων και φτωχών διευρύνονται συνεχώς παρά την αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη. Μάλιστα ο Πικετί ανέδειξε ότι το μέγεθος της ανισότητας της οικονομίας σήμερα έχει μεγάλη συνάφεια με το μέγεθος της ανισότητας προ του Ά Παγκοσμίου Πολέμου. Ενδεικτικά αναφέρει ότι το 1% του πληθυσμού στον Δυτικό κόσμο προ του Ά Π.Π κατείχε το 1/5 του συνολικού εισοδήματος. Από τον Ά Π.Π μέχρι και την δεκαετία του 1950 αυτό είχε πέσει στο μισό. Όμως από το 1980 και έπειτα το 1% του πληθυσμού είδε το εισόδημα του να αυξάνεται και να φτάνει να κατέχει το 20% του μεριδίου του συνολικού εισοδήματος. Τα αντίστοιχα ποσοστά για το υπόλοιπο του πληθυσμού στην Ευρώπη και τις Η.Π.Α. είναι χαρακτηριστικά: το επόμενο 9% του πληθυσμού κατέχει το υπόλοιπο 30% του εισοδήματος, το επόμενο 40% κατέχει το 30% και το 50% του πληθυσμού κατέχει το 20% του συνολικού εισοδήματος.

Επιπρόσθετα πρωτεύον ζήτημα αναδεικνύεται το κατά πόσο η ανάπτυξη και μεγέθυνση της οικονομίας αποτελούν αξιόπιστο δείκτη ευημερίας. Σημειωτέον, η επιστήμη διαχωρίζει τις έννοιες της Ανάπτυξης και της Μεγέθυνσης εν αντιθέσει με το επίπεδο υλοποίησης των πολιτικών στο οποίο οι δύο έννοιες ταυτίζονται. Η ανάπτυξη αποτελεί ένα πιο ευρύ όρο, ολιστικής εξέλιξης, ο οποίος όμως αυταπόδεικτα λόγω των επιθετικών προσδιορισμών που του επιδίδονται (βιώσιμη, αειφόρος, πράσινη) μας παρουσιάζει τα ελλείμματα του. Από την άλλη μεριά ο όρος της οικονομικής μεγέθυνσης είναι πιο ξεκάθαρος καθώς αποτελεί την ποσοτική εξέλιξη του συνολικού εισοδήματος.

Ο Αριστοτέλης ήταν ο πρώτος ό οποίος προσπάθησε να θέσει απαντήσεις στο ερώτημα της ευημερίας, με διαφορετικούς εννοείται όρους απ' ότι η σύγχρονη οικονομική επιστήμη, διαπιστώνοντας ότι η ευημερία των ανθρώπων εξαρτάται από πολύ περισσότερα από την υλική αφθονία. Μια πολύ ενδιαφέρουσα θέση για την ευημερία των ανθρώπων αναπτύσσεται στο Moral Economy Project των Κουάκερων το οποίο αναφέρει ότι «η ευημερία μου εξαρτάται από την ευημερία όσων βρίσκονται γύρω μου και η ευημερία εκείνων από τη δική μου».

Ωστόσο, η έννοια της σύγχρονης οικονομικής ευημερίας αρχίζει να εδραιώνεται διαμέσου της νεοφιλελεύθερης οικονομικής θεώρησης, η οποία απαγκίστρωσε την ανάγκη μέτρησης των προτιμήσεων του ατόμου και θέτοντας στο κέντρο εργαλεία όμοια με αυτά που χρησιμοποιούνται στις φυσικομαθηματικές επιστήμες. Ήταν η απαρχή της εγκαθίδρυσης του Homo Economicus από τους νεοφιλελεύθερους οικονομολόγους. Η κύρια θέση τους περί ευημερίας στηριζόταν στο λεγόμενο και κριτήριο Hicks-Kaldor, το οποίο παρουσιάζεται ως το μοναδικό κριτήριο για την κοινωνική ευημερία και ορίζεται από το ότι αν το άθροισμα των ατομικών εισοδημάτων όλων των μονάδων μιας κοινωνίας αυξάνεται τότε η κοινωνία ευημερεί. Στο κριτήριο αυτό στηρίχθηκε και όλο το ψευδεπίγραφο οικοδόμημα του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π) που παρουσιάζεται παγκοσμίως ως τον μοναδικό αξιόπιστο δείκτη του βιοτικού επιπέδου μίας χώρας.

Τα τελευταία χρόνια αρχίζουν και γίνονται όλο και πιο έντονες οι φωνές ενάντια στη χρήση του ΑΕΠ ως δείκτη ευημερίας των χωρών. Έχουν γίνει προσπάθειες από σεβαστούς νομπελίστες οικονομολόγους για νέες μεθόδους (βλ. Stiglitz – Sen – Fitoussi Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress) αλλά ποτέ δεν έγιναν ευρύτερα αποδεκτές. Ο φετιχισμός της ποσότητας που απορρέει από την άκριτη επιλογή του ΑΕΠ ως δείκτη ευημερίας των ανθρώπων επικρατεί στο σύνολο των παγκόσμιων και υπερεθνικών οργανισμών. Ωστόσο, άποψη του παρόντος άρθρου είναι ότι καθότι η ευημερία αποτελείται τόσο από αντικειμενικά αλλά και υποκειμενικά χαρακτηριστικά δε θα έπρεπε να γίνεται με την αναζήτηση ενός μόνο αριθμού όπως το ΑΕΠ.

Ως πρόταγμα έναντι στις παλινωδίες της οικονομικής επιστήμης το παρόν άρθρο αντιτάσσει την έννοια της αποανάπτυξης (degrowth) η οποία εναντιώνεται στη δογματική ιδεολογία ότι ο δρόμος προς μια ιδεατή κοινωνία περνάει μέσα από τις ράγες της συνεχούς ανάπτυξης.

Η διακήρυξη της «Λέσχης της Ρώμης» το 1972 «The limits of growth» αποτέλεσε την πρώτη συντονισμένη κίνηση ενάντια στο

δόγμα της αέναης ανάπτυξης. Ωστόσο θεωρητικοί όπως ο K. Polanyi, ο K. Boulding, ο K. William Kapp και ο F. Hirsh προέταξαν έντονη κριτική στη δογματική ανάπτυξη, ρίχνοντας τους πρώτους σπόρους της θεωρίας της αποανάπτυξης.

Ένας ακόμα θεωρητικός ο οποίος συνέβαλε στη θεωρία της αποανάπτυξης ήταν ο Κορνήλιος Καστοριάδης. Ιδιαίτερα γλαφυρά ο Serge Latouche στη μελέτη του για το έργο του Καστοριάδη αναφέρει ότι: «...ο Καστοριάδης είναι κατά κύριο λόγο φιλόσοφος και αφετέρου δεν θεωρεί ότι χρειάζεται να σπαταλήσει τον χρόνο του για να καταγγείλει την προφανή απάτη της οικονομίας της μεγέθυνσης και της ανάπτυξης»[4]. Ο ίδιος αν και δεν ανέφερε ποτέ στο έργο του, κατά λέξη, την έννοια της αποανάπτυξης, επαναλάμβανε συνεχώς αφετηριακές σκέψεις για το φαινόμενο. Δεν αμφισβητούσε απλά την οικονομία της αγοράς και το καπιταλιστικό σύστημα, αλλά έθετε ερωτήματα για την συνεχή μεγιστοποίηση των κερδών και τον προσανατολισμό της αέναης ανάπτυξης, όπως, για ποιόν, με τι κόστος, για να φτάσουμε που.

Η έννοια της αποανάπτυξης έχει ως βασικότερο στόχο, στα πλαίσια ενός πλανήτη με πεπερασμένους πόρους την απαγκίστρωση από την ιδέα την ανάπτυξης για την ανάπτυξη. Προτάσσει μια συμπεριφορική αλλαγή των ανθρώπων στον τρόπο ζωής και κατανάλωσης αναλογιζόμενοι τον αντίκτυπο του αδηφάγου υπερκαταναλωτισμού στους φυσικούς πόρους του πλανήτη που μας έχει επιβάλλει το μοντέλο της καπιταλιστικής ανάπτυξης για συνεχή ανάπτυξη. Αυτή μάλιστα ήταν και η αφετηρία της έκθεσης της «Λέσχης της Ρώμης». Η αφύπνιση του κόσμου όσον αφορά την υπερκατανάλωση των φυσικών πόρων στο βωμό της αέναης ανάπτυξης σε έναν πεπερασμένο πλανήτη.

Ωστόσο, η αποανάπτυξη, δεν αποτελεί μια αντιστροφή της ανάπτυξης, δηλαδή μια κοινωνία στασιμότητας χωρίς θέσεις εργασίας. Άλλωστε δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο από μια κοινωνία εργαζομένων χωρίς θέσεις απασχόλησης. Σε ένα πρώτο επίπεδο η διαδικασία της αποανάπτυξης προτείνει την μείωση των αρνητικών συνεπειών της τρέχουσας καπιταλιστικής ανάπτυξης στον ίδιο τον άνθρωπο αλλά και το περιβάλλον. Και σε δεύτερο

επίπεδο την υπέρβαση του οικονομισμού, και της δογματικής ακολουθίας της καπιταλιστικής μορφής ανάπτυξης. Γνώμονας της διαδικασίας αποανάπτυξης είναι το «ευ» και όχι το «πολλώ», θέτοντας στο κέντρο του ενδιαφέροντος τον άνθρωπο σε αρμονία με τον πλανήτη μας.

Κλείνοντας αυτή τη σύντομη παρουσίαση της διαδικασίας της αποανάπτυξης, κρίνεται άξιο αναφοράς να τονίσουμε ότι δεν αποτελεί μια ουτοπία αλλά ούτε και μια φασόν λύση για τη δομή της σύγχρονης κοινωνίας και του σύγχρονου κράτους. Άλλωστε θα ήταν αυτοκτονικό μια χώρα να ανακοινώσει σήμερα μονομερώς ότι ακολουθεί τη διαδικασία της αποανάπτυξης. Η έννοια της αποανάπτυξης αρχικά και πάνω απ' όλα έχει σκοπό να αφυπνίσει και να δώσει όραμα στη σύγχρονη κοινωνία να υπερβεί το φαντασιακό της αλλάζοντας τον κόσμο πριν σημάνει «η μέρα που θα μετρήσουμε την καταστροφή μας με το περιβόητο ΑΕΠ»[10]

[1] Lucas, Robert E., 1988, On the Mechanics of Economic Development, Journal of Monetary Economics, vol. 22, iss. 1, pp. 3-42

[2] Cox, Harvey, 1999, The Market as God, The Atlantic Monthly, Mar. 1999, No.18, <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1999/03/the-market-as-god/306397/>

[3] Piketty, Thomas, 2014, Το Κεφάλαιο τον 21ο Αιώνα, Εκδόσεις Πόλις

[4] Latouche, Serge, 2014, Κορνήλιος Καστοριάδης: Ριζοσπαστική Αυτονομία, Εκδόσεις Συναδέλφων

[10] Maris, Bernanrd, 2003, Antimanuel d' economie, editions Breal, Les fourmis 1.

Παντελής Κάλλιας, Οικονομολόγος Msc

Πηγή/φωτογραφία: tvxs.gr